

Mirosława Pytlewska*

System Losowego Przydziału Spraw jako gwarancja bezstronnego prawa do sądu w kontekście zaleceń Unii Europejskiej**

UWAGI WPROWADZAJĄCE

Sprawy, które wpływają do sądów są przydzielane poszczególnym sędziom referentom według zasad, które wywoływały wiele dyskusji. Przepisy Kodeksu postępowania karnego¹ – w przeciwieństwie do Kodeksu postępowania cywilnego² – przed 1.01.2018 r. zawierały regulacje dotyczące trybu i sposobu przydzielania spraw, co wynikało z regulacji unijnych.

Dnia 13.10.1994 r. na 516 posiedzeniu zastępców ministrów przyjęto przez Komitet Ministrów zalecenie Nr R(94)12 Komitetu Ministrów Rady Europy dla państw członkowskich dotyczące niezawisłości, sprawności i roli sędziów. Zgodnie z nim Komitet Ministrów zaleca, aby rządy państw członkowskich podejmowały lub utrzymywały wszelkie środki niezbędne do podwyższenia roli poszczególnych sędziów i całego sądownictwa, a także, aby umacniały ich niezawisłość i jego niezależność. Niezawisłość odnosi się do sędziów, zaś niezależność do sądów³. Te ogólne zasady niezawisłości sędziów powinny być realizowane m.in. przez stosowanie odpowiednich metod. Zgodnie z nimi na przydzielanie spraw nie powinny mieć wpływu życzenia którejkolwiek ze stron ani jakiegokolwiek osoby zainteresowanej rozstrzygnięciem sprawy. Jako przykład przydzielania spraw Komitet wskazuje losowanie, automatyczne ich rozdzielanie zgodnie z porządkiem alfabetycznym lub innym podobnym sposobem (zasada I, ust. 3 pkt e zalecenia Nr R(94)12).

W Polsce przydzielanie spraw karnych poszczególnym sędziom regulował art. 351 k.p.k., określający sposób wyznaczania składu orzekającego w sprawach

* Autorka jest doktorem nauk prawnych, starszym referendarzem sądowym w Sądzie Rejonowym dla Warszawy-Mokotowa, Polska, ORCID 0000-0002-0299-055X, e-mail: mirkapytlewska@poczta.onet.pl

** Data zgłoszenia tekstu przez autorkę: 4.03.2019 r.; data przyjęcia tekstu przez redakcję do publikacji: 4.09.2019 r.

¹ Ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 2018 r. poz. 1987 ze zm.) – dalej k.p.k. Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2019 r. poz. 1460 ze zm.).

² A. Zuławik, *Ustrój sądownictwa w Polsce*, Warszawa 2013, s. 29.

³ Zdaniem B. Przymusińskiego na mocy art. 47a § 1 prawa o ustroju sądów powszechnych zasada losowego przydziału spraw stała się zasadą ustrojową, zob. szerzej B. Przymusiński, *Ustrój sądów powszechnych. Przepisy z wprowadzeniem*, Warszawa 2017, s. 44–45.

karnych. Przepis ten miał charakter organizacyjny oraz gwarancyjny zapewniający realizację prawa do bezstronnego sądu.

Przed wprowadzeniem systemu losowego przydziału spraw jako zasady ustrojowej⁴ w każdym wydziale sporządzano alfabetyczną listę sędziów, uwzględniającą również sędziów delegowanych do orzekania w tym wydziale, zaś zasada losowości była realizowana przez przydzielanie spraw sędziom według kolejnych numerków nadawanych przez pracowników sekretariatu⁵. Następnie do każdego kolejnego nazwiska z listy przyporządkowywano kolejną sprawę wpływającą do sądu. Sprawy były przydzielane do wydziałów zgodnie z podziałem czynności, a następnie już w wydziałach były przydzielane według kolejności ich wpływu do sądu. W przypadku nierównomiernego obciążenia przewodniczący wydziału zmieniał ustaloną kolejność w taki sposób, aby przydzielone sprawy jednakowo obciążały poszczególnych sędziów. Zasady te uznano za niestanowiące gwaranta bezstronności i wprowadzono jako zasadę ustrojową instrument automatycznego, losowego przydzielania spraw.

Dnia 1.01.2018 r. wprowadzono do polskiego prawa System Losowego Przydziału Spraw (dalej SLPS) jako zasadę ustrojową na podstawie ustawy z 27.07.2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych⁶ zmienionej ustawą z 12.07.2017 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw⁷. Tym samym po raz pierwszy w Polsce za zasady ustrojowe uznano zarówno losowy przydział spraw sędziom, jak i zasady równego obciążenia sędziów sprawami w sądzie.

Uznanie losowego przydziału spraw sędziom oraz zasady równego ich obciążenia w sądzie sprawami, dla zapewnienia równego i sprawiedliwego obciążenia pracą kadry orzeczniczej sądów oraz zagwarantowania bezstronności stronom postępowań jako zasady ustrojowej, nastąpiło w poselskim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw⁸. Podstawę prawną do wydania Regulaminu urzędowania sądów powszechnych, który w § 43 pkt 1 potwierdza, że sprawy są przydzielane losowo sędziom jako referentom, o czym stanowił art. 41 ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych. Zgodnie z art. 41 § 1 u.s.p. minister sprawiedliwości, po zasięgnięciu opinii Krajowej Rady Sądownictwa (KRS), określa, w drodze rozporządzenia, regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych określający wewnętrzną organizację i porządek funkcjonowania sądów⁹, szczegółowe zasady przydziału spraw, w tym sposób dokonywania losowania spraw (art. 41 § 1 pkt 2 lit. a u.s.p.).

⁴ B. Przymusiński, *Ustrój...*, s. 45.

⁵ Tekst jedn.: Dz.U. z 2019 r. poz. 52 – dalej u.s.p.

⁶ Dz.U. z 2017 r. poz. 1452 ze zm.

⁷ Druk sejmowy nr 1491, <https://www.sejm.gov.pl/Sejm8.nsf/druk.xsp?nr=1491> (dostęp: 13.10.2019 r. w zakresie treści dokumentu).

⁸ Już w 1989 r. wskazywano negatywne skutki nadmiernego rozdrobnienia sądów jako przyczynę niejednołitości orzecznictwa, zróżnicowania poziomu oraz osłabienie nadzoru, zob. T. Ereciński, J. Gudowski [red.] J. Iwulski, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 58. Natomiast w okresie 1944–1989 organizacja sądów powszechnych była dostosowana do podziału administracyjnego państwa, zob. szerzej T. Maciejewski, *Historia ustroju i prawa sądowego Polski*, Warszawa 2017, s. 381. Na temat wewnętrznej organizacji sądów zob. szerzej M. Romańska [red.] *Regulamin urzędowania sądów powszechnych*, Warszawa 2013, s. 40.

⁹ B. Koleccki [w:] I. Hayduk-Hawrylak, B. Koleccki, A. Wlekleńska, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2018, s. 138.

Rozwiązania te miały zwiększyć transparentność mechanizmów przydzielania spraw poszczególnym sędziom, oraz zapewnić równe i sprawiedliwe obciążenie pracą kadry orzeczniczej sądów, a także zagwarantować stronom bezstronność postępowań. Zgodnie z założeniami instrumenty te miały wyłączyć możliwość ingerencji czynnika ludzkiego w przebieg losowania¹⁰. Stały się również elementem dostosowywania polskiego wymiaru sprawiedliwości do zaleceń unijnych, zaś sama zasada dotyczy wyłącznie sędziów i asesorów sądowych, a wobec referendarzy sądowych – spełniających zadania z zakresu ochrony prawnej¹¹, może być stosowana odpowiednio.

Przepisy dotyczące Systemu Losowego Przydziału Spraw były uregulowane w rozporządzeniu z 23.12.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych¹² zmienionym z dniem 22.01.2019 r. rozporządzeniem z 21.12.2018 r. zmieniającym rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych¹³. Istotną zmianą jest wydłużenie (po przejściowym skróceniu z 4 do 2 dni roboczych na podstawie rozporządzenia z 21.12.2018 r.) do 3 dni roboczych rejestracji spraw w systemie informatycznym od daty ich wpływu do sądu – zgodnie z § 49 ust. 1 Regulaminu. Ponadto zgodnie z § 50 ust. 3 Regulaminu na potrzeby przydziału spraw rozpoznawanych w składzie 3 sędziów narzędzie informatyczne losowo tworzy składy, którym przydziela sprawy referentów wyznaczonych za pomocą SLPS. Najpóźniej po 12 miesiącach przewodniczący wydziału zarządza ponowne utworzenie składów. Wśród zmian wprowadzono także miejsce dla sędziów, czyli składy utworzone losowo dla sędziów, zamiast imiennie oznaczonego sędziego. Miejsce dla sędziów znajduje zastosowanie dla sędziów o zmniejszonych wskaźnikach przydziału lub dla sędziego o zmniejszonym wskaźniku i sędziego o wskaźniku 100%, a także delegowanych na podstawie art. 77 § 9 u.s.p. lub na krótkie, następujące po sobie delegacje. Dodatkowo, w celu sprawniejszego orzekania, w sprawach przydzielanych przez narzędzie informatyczne, w razie przydzielenia do wydziału kolejnego sędziego lub asesora sądowego albo powrotu referenta, którego referat został w całości podzielony, przewodniczący wydziału może zwiększyć udział tego sędziego lub asesora sądowego w przydziale do 75% spraw podlegających przydziałowi w danej kategorii. Rozwiązania te mają wzmacniać bezstronność sędziów w orzekaniu poprzez losowe tworzenie składów.

Obecnie obowiązuje rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z 18.06.2019 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych¹⁴, wydane na podstawie art. 41 § 1 u.s.p. W § 2 pkt 16 Regulaminu z 2019 r. zdefiniowano System Losowego Przydziału Spraw jako system teleinformatyczny służący do losowego przydziału spraw i zadań sądu, działający w oparciu o generator liczb losowych.

W załączniku do rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 28.12.2017 r. zmieniającego rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych¹⁵ dokonano podziału spraw na kategorie w poszczególnych urządzeniach ewidencyjnych.

¹⁰ A. Wlekleńska [w:] I. Hayduk-Hawrylak, B. Kolecki, A. Wlekleńska, *Prawo...*, s. 449.

¹¹ Dz.U. z 2015 r. poz. 2316.

¹² Dz.U. z 2019 r. poz. 69.

¹³ Dz.U. z 2019 r. poz. 1141 – dalej Regulamin z 2019 r.

¹⁴ Dz.U. z 2017 r. poz. 2481.

¹⁵ Dz.U. z 2017 r. poz. 2481 ze zm.

Odnosnie do spraw karnych kryterium podziału stała się wielkość (liczba tomów akt), zaś w sprawach cywilnych, w poszczególnych repertoriach wyodrębniono numery odpowiadające sprawom podzielonym na poszczególne kategorie. Każdej sprawie nadano symbol statystyczny. Jeżeli zaliczenie danej sprawy do określonej kategorii zależy od symbolu statystycznego, to sprawy bez symbolu podlegają zaliczeniu do kategorii zawierającej sprawy podobne. W ten sposób na potrzeby narzędzia informatycznego, jakim jest SLPS, powstały dwa zbiory, w których elementy stanowią: nazwiska poszczególnych sędziów z danego wydziału oraz symbole przyporządkowane dla każdej sprawy, przy czym te zbiory spraw oznaczone symbolami statystycznymi zostały dodatkowo podzielone na poszczególne kategorie spraw o zbliżonej pracochłonności. W ten sposób dokonuje się losowanie: najpierw sędziego, a potem symboli statystycznych przypisanych do każdej ze spraw, która jeszcze dodatkowo wchodzi w skład poszczególnych kategorii. Taki podział i losowy przydział spraw gwarantuje bezstronność i przydział spraw niezależny od czynnika ludzkiego. Z tych względów nie jest możliwe określanie przedmiotu poszczególnych spraw i przypisywanie ich dla konkretnych sędziów, gdyż istotą losowego przydziału spraw jest zupełna anonimizacja sędziów i losowy automatyzm przydzielania poszczególnych spraw, podzielonych uprzednio na statystyczne symbole.

ROZWIĄZANIA REKOMENDOWANE PRZEZ UNIĘ EUROPEJSKĄ

Podstawę prawną wprowadzonych rozwiązań stanowiło rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości zmieniające rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów powszechnych z 28.12.2017 r.¹⁶, które w zakresie swojej regulacji wdrożyło decyzję ramową Rady 2001/470/WE z 28.05.2001 r. ustanawiającą Europejską Sieć Sądową w sprawach cywilnych i handlowych¹⁷. Dyspozycja ta została zmieniona decyzją Parlamentu Europejskiego i Rady nr 568/2009/UE z 18.06.2009 r.¹⁸, który jako powód utworzenia europejskiej sieci sądowej w sprawach cywilnych i handlowych wskazuje stworzenie przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, zaś w celu ułatwienia dostępu do wymiaru sprawiedliwości i współpracy sądowej w sprawach cywilnych wzywa do dalszych wysiłków poprzez m.in. Program Haski przyjęty przez Radę Europejską na posiedzeniu w dniach 4 i 5.11.2004 r.¹⁹ Celem Programu Haskiego jest wzmocnienie wspólnego potencjału Unii Europejskiej i jej państw członkowskich służącego do zagwarantowania praw podstawowych, minimalnych zabezpieczeń proceduralnych i dostępu do wymiaru sprawiedliwości. W pkt 3 tego programu jako wzmocnianie wymiaru sprawiedliwości wskazano potrzebę dalszej intensyfikacji prac nad tworzeniem Europy dla obywateli i kluczową rolę, jaką pod tym względem odgrywa ustanowienie europejskiej przestrzeni sprawiedliwości.

Dokumentem, który wskazywał automatyzm przydzielania spraw, jako gwarancję bezstronności, była Rekomendacja nr. CM/Rec(2010)12 Komitetu Ministrów

¹⁶ Dz.Urz. WE L 168 z 2001 r., s. 35.

¹⁷ Dz.Urz. UE L 168, s. 35.

¹⁸ Program Haski: wzmocnianie wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości w Unii Europejskiej (Dz.Urz. UE C 53, s. 1), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_2005.053.01.0001.01.POL&toc=OJ:C:2005:053:TOC (dostęp: 12.06.2019 r.).

¹⁹ https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016805b1524 (dostęp: 12.06.2019 r.).

przyjęta przez Radę Ministrów 17.11.2010 r. dotycząca sędziów i ich niezawisłości, odpowiedzialności i efektywności²⁰. Zgodnie z pkt 24 tej rekomendacji przydzielenie spraw w celu zagwarantowania prawa do niezawisłego i bezstronnego sądu powinno się odbywać – w ramach danego sądu – na podstawie obiektywnych, wcześniej ustalonych kryteriów. Jako sposób na dokonywanie takiego przydziału wskazano używanie elektronicznego systemu zarządzania sprawami oraz technologii komunikacyjnych, które powinny być promowane przez organy i sędziów.

WDRAŻANIE ZALECEŃ UNIJNYCH

Wprowadzenie do polskiego prawa Systemu Losowego Przydziału Spraw stanowi realizację zaleceń zawartych w wymienionych dokumentach unijnych. Tym samym została wzmocniona zasada bezstronności i niezawisłości sędziów.

Na podstawie § 43 Regulaminu z 2019 r. wprowadzono ogólną zasadę, iż wszystkie sprawy, niezależnie od tego w jakim urządzeniu ewidencyjnym są rejestrowane, podlegają losowaniu z wykorzystaniem SLPS – poza określonymi wyjątkami²¹. Zgodnie z § 43 ust. 1 tego Regulaminu sprawy są przydzielane losowo sędziom jako referentom, zgodnie z podziałem czynności, przez SLPS, oddzielnie dla każdego repertorium, wykazu lub innego urządzenia ewidencyjnego, chyba że przepisy niniejszego rozporządzenia przewidują inne zasady przydziału. Oczywiście przydziału przez SLPS nie stosuje się, gdy tylko jeden sędzia uczestniczy w przydziale spraw danego rodzaju.

Przed wprowadzeniem tych rozwiązań (jako wyjątek) przydział spraw karnych regulował art. 351 § 2 k.p.k., umożliwiający wyznaczenie składu orzekającego na wniosek prokuratora lub obrońcy w drodze losowania, gdy w akcie oskarżenia zarzucano popełnienie zbrodni zagrożonej karą 25 lat pozbawienia wolności albo dożywotniego pozbawienia wolności. W sprawach cywilnych obowiązywał system alfabetyczno-numerkowy, zgodnie z którym sprawy cywilne przydzielano według kolejności wpływu.

Niektóre rodzaje postępowań, jak np. postępowanie wieczystoksięgowe oraz niektóre sądy, np. Sąd Najwyższy, ze względu na odrębności zostały wyłączone ze stosowania tych rozwiązań. Każdy przydział spraw musi odzwierciedlać określony procentowo wskaźnik udziału w przydziale, czyli podział czynności ustalony w oparciu o art. 22a u.s.p. oraz § 48 Regulaminu z 2019 r.

Zgodnie z art. 22a § 1 u.s.p. prezes sądu apelacyjnego w sądzie apelacyjnym po zasięgnięciu opinii kolegium sądu apelacyjnego, prezes sądu okręgowego w sądzie okręgowym po zasięgnięciu opinii kolegium sądu okręgowego oraz prezes sądu rejonowego w sądzie rejonowym po zasięgnięciu opinii kolegium właściwego sądu okręgowego ustalają, najpóźniej do końca listopada każdego roku, podział czynności²², który określa: 1) przydział sędziów, asesorów sądowych i referendarzy

²⁰ Uzasadnienie do projektu rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 4.12.2017 r. zmieniającego rozporządzenie – Regulamin urzędowania sądów, s. 34, <https://legislacja.rcl.gov.pl/docs/517/12306010/12476543/12476544/dokument320376.pdf> (dostęp: 12.06.2019 r.).

²¹ Podział czynności regulował art. 22a u.s.p. w brzmieniu ustawy z 10.07.2015 r. o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2015 r. poz. 1224), która weszła w życie z dniem 1.01.2016 r., zob. szerzej B. Kolecki, *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2016, s. 32.

²² Podział spraw na kategorie został określony w załączniku nr 2 do rozporządzenia z 23.12.2015 r. – Regulamin urzędowania sądów powszechnych (Dz.U. z 2015 r. poz. 2316 ze zm.).

sądowych do wydziałów sądu; 2) zakres obowiązków sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych i sposób ich uczestniczenia w przydziale spraw; 3) plan dyżurów oraz zastępstw sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych – przy uwzględnieniu specjalizacji sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych w rozpoznawaniu poszczególnych rodzajów spraw, konieczności zapewnienia właściwego rozmieszczenia sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych w wydziałach sądu i równomiernego rozłożenia ich obowiązków oraz potrzeby zagwarantowania sprawnego postępowania sądowego.

Zaś zgodnie z § 68 ust. 1 Regulaminu w podziale czynności dla każdego sędziego, asesora sądowego i referendarza sądowego uwzględnia się:

- 1) przydział do wydziału lub wydziałów sądu, a w razie przydziału w ramach wydziału do wydzielonej sekcji również wskazanie sekcji;
- 2) wskaźnik procentowy udziału w przydziale wpływających do wydziału spraw przy zachowaniu następujących zasad:
 - a) 100% – orzecznik przydzielony wyłącznie do jednego wydziału, niepełniący funkcji, niedelegowany do innej jednostki, niepełniący funkcji, niedelegowany do innej jednostki,
 - b) co najmniej 90% – sędzia będący członkiem kolegium sądu okręgowego, w którego obszarze właściwości limit etatów sędziowskich wynosi mniej niż 200 lub sądu apelacyjnego, w którego obszarze właściwości limit etatów sędziowskich wynosi mniej niż 900, zastępca przewodniczącego wydziału liczącego do 15 orzeczników, a ponadto zastępca rzecznika dyscyplinarnego, rzecznik prasowy i koordynator do spraw mediacji w sądzie okręgowym, w którego obszarze właściwości limit etatów sędziowskich wynosi mniej niż 200,
 - c) co najmniej 75% – sędzia będący członkiem kolegium sądu okręgowego, w którego obszarze właściwości limit etatów sędziowskich wynosi nie mniej niż 200 lub sądu apelacyjnego, w którego obszarze właściwości limit etatów sędziowskich wynosi nie mniej niż 900, zastępca przewodniczącego wydziału liczącego powyżej 15 orzeczników, a ponadto zastępca rzecznika dyscyplinarnego oraz rzecznik prasowy w sądzie apelacyjnym oraz w sądzie okręgowym, w którego obszarze właściwości limit etatów sędziowskich wynosi nie mniej niż 200, koordynator ds. mediacji w sądzie okręgowym, w którego obszarze właściwości limit etatów sędziowskich wynosi nie mniej niż 200, oraz kierownik sekcji,
 - d) co najmniej 50% – orzecznik pełniący funkcję przewodniczącego wydziału liczącego do 15 orzeczników, koordynator do spraw współpracy międzynarodowej i praw człowieka w sprawach cywilnych albo w sprawach karnych oraz wizytator, z tym że przy określaniu zakresu udziału wizytatora w przydziale spraw wpływających do wydziału uwzględnia się liczbę jednostek organizacyjnych w obszarze właściwości sądu apelacyjnego lub okręgowego, liczbę etatów sędziowskich, asesorskich i referendarskich w tych jednostkach oraz zakres zaplanowanych czynności nadzorczych,
 - e) co najmniej 30% – orzecznik pełniący funkcję przewodniczącego wydziału liczącego powyżej 15 sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych oraz prezes lub wiceprezes sądu dyscyplinarnego,

- f) co najmniej 25% – sędzia pełniący funkcję prezesa lub wiceprezesa sądu, sędzia będący członkiem Krajowej Rady Sądownictwa oraz sędzia delegowany do Biura KRS,
- g) co najmniej 10% – Rzecznik Dyscyplinarny Sędziów Sądów Powszechnych, zastępca Rzecznika Dyscyplinarnego Sędziów Sądów Powszechnych oraz koordynator ds. informatyzacji sądownictwa powszechnego,
- h) co najmniej 10% i nie więcej niż 25% – sędzia delegowany do pełnienia czynności lub prowadzenia zajęć szkoleniowych w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, po zasięgnięciu opinii dyrektora tej szkoły. Zgodnie z § 68 ust. 2 u.s.p. w razie zbiegu wskaźników procentowych udziału w przydziale wpływających do wydziału spraw dla danego orzecznika uwzględnia się wskaźnik najniższy.

Przepis ten zawiera katalog osób, tj. sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych, którym przyznano ograniczony udział w przydziale spraw wpływających do wydziału. Powodem ich odciążenia od obowiązków orzeczniczych jest zwiększone obciążenie pracą w związku z pełnieniem wymienionych funkcji.

Losowy i równy przydział spraw ustanowiony jako zasady ustrojowe dopuszcza od nich odstępstwa, przy czym jednocześnie musi uwzględniać możliwości techniczne systemu losowego przydziału spraw.

Obecnie zgodnie z art. 47a § 1 u.s.p. sprawy są przydzielane sędziom i asesorom sądowym losowo, w ramach poszczególnych kategorii spraw. Wyjątek stanowią sprawy podlegające przydziałowi sędziemu pełniącemu dyżur. Oprócz zasady losowego przydziału spraw wprowadzono także zasadę równego przydziału, jednak doznaje ona pewnych ograniczeń. Zgodnie bowiem z art. 47a § 2 u.s.p. przydziału spraw w ramach poszczególnych kategorii jest równy, chyba że został zmniejszony z uwagi na pełnioną funkcję, uczestniczenie w przydziale spraw innej kategorii lub z innych przyczyn przewidzianych ustawą. System losowego przydziału spraw jako zasada ustrojowa obejmuje wyłącznie sędziów i asesorów sądowych, natomiast zgodnie z art. 47a § 3 u.s.p. przepisy dotyczące losowego i równego przydziału stosuje się odpowiednio do przydziału spraw referendarzom sądowym. Ze względu na specyfikę spod losowego przydziału spraw wyłączono sprawy z zakresu prawa opiekuńczego i nieletnich oraz inne sprawy należące do sądu opiekuńczego. Mogą być one przydzielane według kryterium terytorialnego, po określeniu obszarów przyporządkowanych poszczególnym sędziom, w sposób zapewniający równy przydziału spraw, a ograniczenia w tych sprawach są podyktowane obeznaniem sędziów z sytuacją konkretnych rodzin poprzez współpracę z kuratorami rodzinnymi, przy czym stosowanie kryterium terytorialnego jest możliwością, a nie obowiązkiem. Przydziału obszarów poszczególnym sędziom dokonuje się losowo na okres 7 lat z takim ograniczeniem, że w losowaniu danego obszaru nie uczestniczy sędzia, któremu ten obszar był dotychczas przydzielony. Zdaniem ustawodawcy okres ten wystarczy, aby sędzia zapoznał się z rodzinami z tego obszaru wymagającymi interwencji sądu opiekuńczego lub nieletnich i wykorzystał wiedzę w orzekaniu (§ 56 Regulaminu z 2019 r.).

Niektóre kategorie spraw i postępowań ze swej istoty uniemożliwiają stosowanie systemu losowego przydziału spraw determinując ich przydział sędziom przy

zastosowaniu odmiennych niż losowanie reguł. Z wyłączeniem zażeń w sprawach związanych z wykonaniem orzeczeń, sprawy są przydzielane zgodnie z podziałem czynności. Jeśli podział czynności nie przewiduje stosowania SLPS, wówczas przydział spraw może nastąpić:

- 1) w wydziałach penitencjarnych według kryterium terytorialnego położenia jednostki penitencjarnej (zakładu karnego, aresztu śledczego) po określeniu jednostek penitencjarnych przyporządkowanych poszczególnym sędziom, w sposób zapewniający równy przydział spraw;
- 2) według rodzaju kary lub środka karnego;
- 3) referentowi, który wydał wykonywane orzeczenie;
- 4) referentowi, któremu według odrębnych zasad już została przydzielona sprawa związana z wykonaniem tego samego orzeczenia;
- 5) referentowi, który wszczął z urzędu postępowanie – we wszczętej przez niego sprawie.

Pośród wymienionych zasad przydziału dwie pierwsze mogą mieć zastosowanie tylko w sprawach karnych. Przedostatnia z tych zasad stanowi o przydziale spraw związanych z wykonywaniem jednego orzeczenia jednemu referentowi. W takim przypadku należy odrębnie ustanowić zasadę przydziału pierwszej sprawy związanej z wykonywaniem danego orzeczenia. Jeśli taka zasada nie zostanie ustalona, wówczas pierwsza sprawa jest przydzielana przy wykorzystaniu SLPS.

Szczególne zasady przydziału mogą zostać ustanowione także w sprawach rejestrowych oraz wieczystoksięgowych, które nie stanowią wymiaru sprawiedliwości *sensu stricto*, ale są sprawami z zakresu ochrony prawnej. Wszystkie wyjątki od SLPS mogą zostać ustalone przez ministra sprawiedliwości w regulaminie wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych, do czego podstawę stanowi art. 41 § 1 u.s.p. zawierający delegację do określenia szczegółowych zasad funkcjonowania sądów przy zapewnieniu równomiernego i obiektywnego obciążenia sędziów, asesorów sądowych i referendarzy sądowych obowiązkami, zapewnienia zbliżonego prawdopodobieństwa udziału w składzie wieloosobowym, wykorzystania rozwiązań informatycznych do losowego przydziału spraw oraz zastosowania innych sposobów losowego przydziału spraw w przypadku braku możliwości korzystania z tych rozwiązań, jak również wprowadzenia podziału spraw na kategorie obejmujące sprawy o zbliżonym stopniu skomplikowania i pracochłonności.

Przydział spraw z wyłączeniem narzędzia informatycznego nastąpił w postępowaniach rejestrowych, w których sprawy są przydzielane zgodnie z podziałem czynności, zaś w szczególności dopuszcza się przydział spraw według przypisania poszczególnym orzekającym spraw dotyczących konkretnych pozycji właściwego rejestru. Oczywiście zasady te muszą zapewniać równy przydział spraw.

Zgodnie z § 59 Regulaminu z 2019 r. z wyłączeniem narzędzia informatycznego w postaci SLPS przydziela się sprawy, zgodnie z podziałem czynności w wydziałach rejestrowych oraz w wydziałach ksiąg wieczystych. W szczególności przydział spraw może nastąpić według konkretnej pozycji repertorium KW (księgi wieczyste), według oznaczeń księgi hipotecznej (gruntowej, wieczyste) lub z uwzględnieniem zasady przydziału jednemu orzecznikowi wszystkich spraw zarejestrowanych kolejno

z jednego aktu notarialnego, zapewniających równy przydział spraw. W związku z tym, że do referendarzy sądowych nie stosuje się systemu losowego przydziału spraw jako zasady ustrojowej, przydział spraw dla referendarzy sądowych może nastąpić według numerów porządkowych sprawy lub przez inne niż SLPS narzędzie informatyczne.

MECHANIZM FUNKCJONOWANIA SLPS

Za podstawę funkcjonowania systemu losowego przydziału spraw przyjęto algorytm i oparto go na funkcji kosztu, która albo zwiększa, albo zmniejsza prawdopodobieństwo wylosowania sprawy w określonej kategorii, na które podzielono wszystkie sprawy²³. Od 29.03.2019 r. wskutek wdrożenia nowej wersji SLPS pojęcie funkcji kosztu zastąpiono obciążeniem przed losowaniem.

System ten skorelowano ze Zintegrowanym Systemem Informatycznym Rachunkowości i Zarządzania Kadrami (dalej ZSRK) obsługującym pracowników, którego celem było zwiększenie skuteczności i efektywności zarządzania finansami i kadrami w sądownictwie powszechnym. Stanowi to element menedżerskiego systemu zarządzania oddzielającego aspekt administracyjny od aspektu orzeczniczego²⁴. Ten program płacowo-kadrowy powstał na podstawie systemu SAP, jednego z głównych rozwiązań informatycznych, które funkcjonowały już wcześniej w niektórych urzędach i administracji. Ujawnione w systemie kadrowo-płacowym dane są pobierane i wykorzystywane przez system, jak również mają wpływ na sposób przydzielania spraw przez SLPS.

System Losowego Przydziału Spraw jest aplikacją sieciową dostępną z komputerów zalogowanych do wewnętrznych sieci informatycznych w sądach, natomiast podstawową jednostką organizacyjną dla tej aplikacji jest wydział. System został wyposażony w dwa rodzaje uprawnień pracowników sądów: PS – Pracownika Sekretariatu – które upoważniają do zwykłej obsługi aplikacji, w tym także do rejestrowania spraw, a pierwotnie również do wprowadzania nieobecności sędziów. Obecnie po wdrożeniu nowej wersji SLPS, pracownicy sądu nie mają uprawnień do wprowadzania nieobecności sędziów i asesorów, która w wymiarze powyżej 4 dni predestynuje do nieuczestniczenia w przydziale. Drugi rodzaj uprawnień to PW – Przewodniczącego Wydziału – który upoważnia do czynności mających wpływ na podział spraw w danym wydziale. Uprawnieniom PW odpowiadają decyzje zastrzeżone dla przewodniczącego wydziału lub prezesa sądu, przy czym osoby te mogą wykonywać te decyzje zarówno osobiście po uzyskaniu uprawnień PW, jak i wydając polecenia pracownikom sekretariatu mającym te uprawnienia.

Centralny komputer, który wykorzystuje generator liczb losowych, po godzinach pracy sądu zajmuje się po kolei każdym wydziałem każdego sądu powszechnego i dokonuje losowego przydziału sędziego referenta w każdej sprawie wprowadzonej danego dnia do SLPS. Następnie, po wylosowaniu referenta program w kategorii, do której przypisano wylosowaną sprawę, oblicza wartość funkcji (F), czyli

²³ D.E. Kotowski, *Dyrektor sądu jako organ menedżerskiego systemu zarządzania w sądach powszechnych*, Warszawa 2018, s. 211–212.

²⁴ Por. przypis 20.

obciążenie przed losowaniem, która odzwierciedla liczbę spraw wylosowanych przez sędziego w danej kategorii²⁵. Jednak w losowaniu każdorazowo nie biorą udziału wszyscy sędziowie z danego wydziału, a jedynie połowa z nich. Każdą sprawę przy rejestracji zalicza się do określonej kategorii. Do losowania referenta każdej ze spraw, SLPS wyznacza tylko sędziów o najmniejszej wartości F (najmniejszym obciążeniu) w danej kategorii spośród sędziów danego wydziału. Określa się tę grupę jako tzw. pulę losującą, która składa się z połowy sędziów uczestniczących w przydziale spraw w danej kategorii. W przypadku, gdy liczba sędziów jest nieparzysta, liczebność puli losującej zaokrągla się w górę. Każda sprawa przydzielona sędziemu zwiększa wartość jego funkcji (F), (jego obciążenia) w danej kategorii o jeden. Wyjątki mogą wynikać z podziału czynności, które mogą przewidywać niższy wskaźnik przydziału niż 100% oraz nieobecności.

Cechą SLPS jest codzienne wysyłanie do centrali za pośrednictwem sieci informatycznej listy spraw, które złożono w sądzie. Sprawom tym po zarejestrowaniu są przydzielane specjalne kody, a następnie jest przeprowadzane losowanie sędziów, zaś wyniki losowań są odsyłane w porze nocnej. SLPS wykorzystuje w mechanizmie działania (funkcjonowania) przed wylosowaniem referenta tzw. obciążenie przed losowaniem, zwane poprzednio wartością funkcji kosztu. Polega ono na tym, że system informatyczny oblicza obciążenie przed losowaniem, które odpowiada liczbie spraw przeliczeniowych, które wylosował dany sędzia w danej kategorii, przy czym liczba spraw przeliczeniowych to nie jest rzeczywista liczba spraw. Zróżnicowanie takie jest spowodowane zróżnicowanym (niejednakowym) podziałem czynności i wskaźnikami przydziału niższymi od 100%. W przypadku sędziego bądź asesora, dla którego podział czynności przewiduje określony procentowo zmniejszony przydział, każda sprawa powiększa obciążenie przed losowaniem o wartość równą odwrotności wyrażonego ułamkiem wskaźnika.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na zróżnicowanie wielkości przydziału są nieobecności, które mają taki sam skutek jak zmniejszony udział w przydziale: nieobecny sędzia bądź asesor nie uczestniczy w przydziale, lecz po zakończeniu nieobecności w każdej sprawie trafia do puli losującej i zostaje mu wtedy przydzielony zwiększony przydział.

Wyliczone automatycznie obciążenie przed losowaniem decyduje o tym, czy dany referent bierze udział w losowaniu kolejnej sprawy.

Zgodnie z § 60 ust. 1 Regulaminu z 2019 r. SLPS w losowaniu referentów nie uwzględnia osoby nieprzerwanie nieobecne w pracy przez co najmniej 4 dni robocze, począwszy od losowania poprzedzającego pierwszy dzień nieobecności, pod warunkiem uprzedniego zarejestrowania nieobecności w systemie teleinformatycznym. Po okresie nieobecności, począwszy od losowania poprzedzającego pierwszy dzień obecności, SLPS przydziela sprawy tak, aby w ciągu roku od rozpoczęcia nieobecności liczba spraw przydzielonych poszczególnym referentom w każdej kategorii była proporcjonalna do liczby dni pracy poszczególnych referentów i ich wskaźników przydziału. Z kolei w sprawach przydzielanych bez wykorzystania SLPS podział czynności może ustanowić zasadę odmienną. Referent podlega

²⁵ Obecny § 2 pkt 5 Regulaminu został zmieniony rozporządzeniem z 28.12.2017 r. (Dz.U. z 2017 r. poz. 2481), które weszło w życie z dniem 1.01.2018 r.

wylączeniu z przydziału w ciągu 5 dni roboczych poprzedzających nieobecność, trwającą co najmniej 15 dni roboczych. Natomiast w przypadku niedostatecznej wielkości referatu przydział może zostać wznowiony jeszcze przed zakończeniem nieobecności.

Zgodnie z założeniami ustawodawcy w losowaniu każdej sprawy bierze udział tylko połowa sędziów, lecz nie więcej niż sześciu, przy czym są to sędziowie, którzy mają najmniejsze obciążenie przed losowaniem. Tak skonstruowany mechanizm miał zapewnić stałe wyrównywanie się obciążenia poszczególnych sędziów, czyli stałe wyrównywanie liczby przydzielonych im spraw przeliczeniowych. Żeby zapewnić przydział proporcjonalny do wskaźników przydziału oraz liczby dni pracy sędziego, stosowane jest przeliczanie każdej wylosowanej sprawy wskaźnikiem przydziału oraz współczynnikiem zależnym od liczby dni nieobecności. Dla wielkości przydziału ważne są różnice wysokości obciążenia przed losowaniem, czyli różnice liczby spraw przeliczeniowych pomiędzy sędziami. Z tego powodu funkcja kosztu, czyli obciążenie ciągle się zmniejsza, tak aby jego najmniejsza wartość w określonej kategorii wynosiła 0.

Wartość funkcji kosztów, zwana także wielkością obciążenia przed losowaniem, dla danego sędziego stanowi różnicę między liczbą spraw wylosowanych przez danego sędziego i liczbą spraw wylosowanych przez tego sędziego, który wylosował ich najmniej spraw. Oznacza to, że sędzia, który w danym wydziale wylosował najmniej spraw, ma funkcję kosztu równą 0, a pozostali sędziowie mają funkcję kosztu równą różnicy w liczbie spraw z tym sędzią, który wylosował ich najmniej. Czyli wartość zero przyjmuje się dla liczby spraw wylosowanych przez sędziego, który ma najmniej tych spraw.

Dla poprawnego zrozumienia mechanizmu przydziału spraw za pomocą narzędzia informatycznego, istotne jest założenie przejawiające się w tym, że system nie przewiduje żadnego okresu rozliczeniowego, w którym liczba spraw przydzielonych referentom wyrównałaby się do zera. System posługuje się jedynie funkcją kosztu, która wpływa na zwiększenie lub zmniejszenie prawdopodobieństwa wylosowania do rozpoznania danej sprawy.

Po dokonaniu przydziału przy użyciu narzędzia informatycznego w postaci SLPS, sprawy podlegają rozpoznaniu przez poszczególnych sędziów. Jednak ze względu na opisany mechanizm, który nie gwarantuje identycznej liczby spraw w referatach poszczególnych sędziów, różne jest w praktyce obciążenie sędziów sprawami. Konsekwencją niejednakowego przydziału jest to, że sprawom przydzielonym do mniej obciążonych referatów bieg jest nadawany znacznie szybciej niż tym, które zostaną przydzielone do referatów sędziów z większą liczbą spraw do rozpoznania. Wówczas dwie złożone w tym samym czasie sprawy zostaną rozpoznane w różnych terminach. Szczególnemu trybowi podlega przydział spraw zdefiniowanych jako pilne.

KOLEJNOŚĆ PRYZDZIAŁU A SPRAWY PILNE

Zgodnie z dominującą zasadą wyrażoną w § 49 Regulaminu z 2019 r. sprawy powinny być rozpoznawane według kolejności ich wpływu do danego referatu, chyba że przepisy szczególne określają termin do ich rozpoznawania lub zachodzą

inna uzasadniona przyczyna zmiany tej kolejności wynikająca z organizacji pracy sądu. W pozostałych sprawach podejmuje się tylko czynności niecierpiące zwłoki. Poza tą kolejnością na terminy rozpraw lub posiedzeń należy kierować sprawy pilne, zaś w szczególnie uzasadnionych przypadkach przewodniczący wydziału może zarządzić rozpoznanie sprawy lub spraw poszczególnych kategorii poza tak określoną kolejnością.

Definicja spraw pilnych została zawarta w § 2 pkt 5 Regulaminu z 2019 r.²⁶, który sprawy pilne definiuje jako:

- a) sprawy w przedmiocie zastosowania tymczasowego aresztowania, sprawy, w których jest stosowane tymczasowe aresztowanie lub zatrzymanie, a także sprawy, w których orzeczono środek zabezpieczający, sprawy rozpoznawane w postępowaniu przyspieszonym oraz sprawy zagrożone przedawnieniem karalności czynu albo przedawnieniem wykonania kary, zadania sądu w postępowaniu przygotowawczym, w których przesłuchanie świadka odbywa się przez sąd na podstawie art. 185a–185c k.p.k. albo art. 316 § 3 k.p.k. oraz sprawy o zastosowanie środka detencyjnego w postaci umieszczenia cudzoziemca w strzeżonym ośrodku lub zastosowania wobec niego aresztu dla cudzoziemców, a także sprawy, w których wykonywana jest kara pozbawienia wolności albo inna kara lub środek przymusu skutkujący pozbawieniem wolności, jeżeli rozstrzygnięcie sądu dotyczy zwolnienia osoby pozbawionej wolności z zakładu karnego lub aresztu śledczego, albo jest niezbędne do wykonania takiej kary lub środka przymusu w tym zakładzie lub areszcie,
- b) wnioski o udzielenie zabezpieczenia,
- c) wnioski o nadanie klauzuli wykonalności,
- d) sprawy o odebranie osoby podlegającej władzy rodzicielskiej lub pozostającej pod opieką, wymagające wydania zarządzenia w trybie art. 569 § 2 k.p.c., sprawy, o których mowa w ustawie z 19.08.1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego²⁷, sprawy dotyczące umieszczenia nieletniego w schronisku dla nieletnich, sprawy, w których nieletni został umieszczony w schronisku dla nieletnich oraz sprawy dotyczące umieszczenia małoletniego cudzoziemca w placówce opiekuńczo-wychowawczej, jak również czynności z zakresu postępowania wykonawczego w wyżej wymienionych sprawach, a także sprawy w przedmiocie rozpoznania wniosków o ustanowienie kuratora w celu reprezentowania interesów małoletnich w postępowaniu przed sądem lub innym organem,
- e) sprawy z zakresu prawa pracy związane z roszczeniami pracownika w razie nieuzasadnionego lub niezgodnego z prawem wypowiedzenia lub rozwiązania umowy o pracę przez pracodawcę bez wypowiedzenia z winy pracownika,
- f) sprawy z zakresu prawa ubezpieczeń społecznych dotyczące przyznania lub wstrzymania prawa do emerytury lub renty,
- g) skargi na czynności komornika,

²⁶ Dz.U. z 2018 r. poz. 1878 oraz z 2019 r. poz. 730.

²⁷ Dz.U. z 2014 r. poz. 24; z 2015 r. poz. 396; z 2016 r. poz. 2205 oraz z 2018 r. poz. 2435.

- h) sprawy o naruszenie posiadania,
- i) sprawy z powództwa i przeciwko syndykowi oraz zarządcy ustanowionemu w postępowaniu restrukturyzacyjnym,
- j) sprawy, o których mowa w ustawie z 22.11.2013 r. o postępowaniu wobec osób z zaburzeniami psychicznymi stwarzających zagrożenie życia, zdrowia lub wolności seksualnej innych osób²⁸,
- k) sprawy, w których uwzględniono skargę złożoną w trybie ustawy z 17.06.2004 r. o skardze na naruszenie prawa strony do rozpoznania sprawy w postępowaniu przygotowawczym prowadzonym lub nadzorowanym przez prokuratora i postępowaniu sądowym bez nieuzasadnionej zwłoki²⁹ albo gdy orzeczeniem Europejskiego Trybunału Praw Człowieka stwierdzono naruszenie prawa do rozpoznania sprawy w rozsądnym terminie,
- l) wnioski o zatwierdzenie układu w postępowaniu w przedmiocie zatwierdzenia układu i otwarcia postępowania restrukturyzacyjnego,
- m) sprawy o wpis do księgi wieczystej ostrzeżenia o toczącym się postępowaniu rozpoznawczym lub ustanowieniu zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości na podstawie postanowienia Komisji do spraw reprivatyzacji nieruchomości warszawskich,
- n) sprawy z wniosku, o którym mowa w art. 11a ustawy z 29.07.2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie³⁰,
- o) sprawy dotyczące podziału sumy uzyskanej z egzekucji,
- p) spraw, w których oskarżonym jest sędzia lub prokurator,
- r) sprawy o uchylenie, stwierdzenie nieważności oraz ustalenie istnienia albo nieistnienia uchwał spółek kapitałowych,
- s) zadania sądu przesłuchania osoby w trybie zabezpieczenia dowodu lub co do której zachodzi obawa, że nie będzie można jej przesłuchać na rozprawie.

Zgodnie z § 2 pkt 5 lit. m Regulaminu z 2019 r. sprawy pilne to wyłącznie sprawy o wpis do księgi wieczystej ostrzeżenia o toczącym się postępowaniu rozpoznawczym lub ustanowieniu zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości na podstawie postanowienia Komisji do spraw reprivatyzacji nieruchomości warszawskich³¹. Jednak praktyka sądów wieczystoksięgowych pokazuje, że w sposób priorytetowy, jako sprawy pilne, są traktowane wszystkie sprawy, w których stroną jest komisja. Oznacza to, że sprawy te podlegają rozpoznaniu poza kolejnością wpływu, a więc niezgodnie z kolejnością wynikającą z § 79 ust. 1 w związku z § 2 pkt 5 lit. m Regulaminu z 2019 r.

Należy podkreślić, że za zasady ustrojowe uznano nie tylko samą losowość przydziału, ale przede wszystkim przydział równy, w znaczeniu jednakowości zarówno liczebności, jak i jakości (ciężaru gatunkowego). Zgodnie bowiem z uzasadnieniem do nowelizacji ustawy zasadniczym celem zmian było wprowadzenie,

²⁸ Dz.U. z 2018 r. poz. 75.

²⁹ Dz.U. z 2015 r. poz. 1390 oraz z 2019 r. poz. 730.

³⁰ Komisję do spraw reprivatyzacji nieruchomości warszawskich utworzono na podstawie ustawy z 9.03.2017 r. o szczególnych zasadach usuwania skutków prawnych decyzji reprivatyzacyjnych dotyczących nieruchomości warszawskich, wydanych z naruszeniem prawa (Dz.U. z 2017 r. poz. 718).

³¹ Por. przypis 8.

jako zasady ustrojowej, losowego przydziału spraw sędziom oraz zasady równego obciążenia w sądzie sędziów sprawami. Skutkiem tych regulacji miało być, z jednej strony, zapewnienie równego i sprawiedliwego obciążenia pracą kadry orzeczniczej sądów, z drugiej zaś strony – zagwarantowanie bezstronności stronom postępowania. Ani założenia projektu, ani też treść uchwalonych przepisów nie wskazują na pierwszeństwo jednej z tych zasad nad drugą. Wręcz przeciwnie: zarówno przydział losowy, jak i równe obciążenie sędziów zostały uznane za zasady równoprawne.

Połączenie zasady losowości z zasadą równości przydziału ma gwarantować sędziom równe obciążenie obowiązkami w sądzie. Stanowi to wzmocnienie niezawisłości sędziego, który zyskuje pewność, że organy administracji sądowej podległe ministrowi sprawiedliwości nie będą mogły obciążać go ponad miarę i w sposób dowolny. Równość przydziału oznacza, że każdy sędzia w danej kategorii wylosuje niemal identyczną liczbę spraw, ale nie identyczną.

Jednak ponadroczny okres stosowania Systemu Losowego Przydziału Spraw przy rozdziale spraw pozwala dostrzec efekty działania tego instrumentu w postaci zarówno rodzajów, jak i liczby spraw przydzielonych do poszczególnych referatów.

O ile bowiem losowość przydziału jest rozumiana jako niezależne od woli ludzkiej losowe przyporządkowanie każdej sprawy losowo wybranemu sędziemu, o tyle zasada ta jest oczekiwana jako bezwzględnie skorelowana z równym i identycznym przydziałem w określonych, zamkniętych czasowo, okresach. W celu oceny założeń ustrojowych z ich wdrożeniem w postaci SLPS, przeprowadzono od maja do czerwca 2019 r. badania ankietowe wśród osób obsługujących oraz wśród referentów, którym są przydzielane sprawy poprzez SLPS.

W pierwszym pytaniu skierowanym do referentów zapytano, czy wprowadzenie SLPS miało wpływ na liczbę spraw przydzielonych do referatów.

W przeprowadzonych ankietach w pierwszym półroczu 2019 r. wśród 235 referentów, którym są przydzielane sprawy za pośrednictwem narzędzia informatycznego, jakim jest SLPS, zadano pytania dotyczące oceny wprowadzenia i funkcjonowania tego instrumentu, a także jego wpływu na sprawność i jakość postępowania sądowych. Uczestnikom ankiet umożliwiono również poprzez pytania otwarte wypowiedzenie się co do oczekiwanych rozwiązań i postulatów *de lege ferenda*.

Pierwsze trzy z pytań ankietowych dotyczyły oceny wpływu przydzielania spraw poprzez narzędzie informatyczne, jakim jest SLPS na liczbę, rodzaj oraz równość (jednakowość) spraw w poszczególnych referatach. Na te pytania odpowiedzi twierdzącej, czyli zdecydowanego wpływu na charakter przydziału, udzieliło ponad 105 uczestników, tj. 45%. Ci badani odpowiadając na otwarte pytanie dotyczące potrzeby dalszego rozbudowania bądź wyposażenia w dodatkowe funkcje, wskazali na potrzebę likwidacji SLPS jako systemu niesprawiedliwego, nieuwzględniającego wielu czynników oraz charakteru wszystkich spraw. Przeciwnego zdania była pozostała część ankietowanych, którzy w otwartym pytaniu wyrazili konieczność połączenia SLPS z programami informatycznymi, które obsługują biurowość sekretariatów oraz obieg dokumentów w sądach.

Kolejne trzy pytania dotyczyły oceny gwarancji sprawiedliwego rozdziału spraw oraz usprawnienia pracy w wydziałach oraz w referatach. Spośród wszystkich

uczestników badania odpowiedzi negatywnej, tj.: „nie” oraz „zdecydowanie nie” udzieliło 70 uczestników, czyli 30%. Zdecydowana większość tych ankietowanych wskazuje potrzebę dalszego rozbudowywania oraz zmiany tego narzędzia. Jako pożądane rozwiązania wskazano kompatybilność z systemami biurowymi obsługującymi pracę wydziałów, a także doposażenie SLPS w funkcję wyrównywania liczby spraw w referatach oraz możliwości ustalania wagi (ciężaru merytorycznego i czasochłonnego) poszczególnych spraw. Pozostałe 50 osób nie miało zdecydowanego zdania co do wpływu bądź jego braku na liczbę spraw, sprawiedliwy i równy przydział oraz usprawnienie pracy w referacie i wydziale.

Po przeanalizowaniu udzielonych odpowiedzi najcenniejsze dla funkcjonowania narzędzia informatycznego, jakim jest System Losowego Przydziału Spraw, okazały się odpowiedzi na ostatnie z pytań, które dało uczestnikom badania możliwość wskazania konkretnych potrzeb i pożądanych rozwiązań. Jako konieczne wskazano połączenie z systemami biurowymi w celu usprawnienia pracy biurowej. Udzielone odpowiedzi wskazują także na potrzebę uwzględnienia obciążenia referatów tzw. sprawami starymi, niewidocznymi dla SLPS (przekazanymi do referatów przed 1.01.2018 r.). W składach wieloosobowych ankietowani oczekują możliwości losowania sędziego sprawozdawcy oraz potrzebę wyrównywania referatów tuż po okresach nieobecności, spowodowanych np. chorobą.

Prawie połowa spośród ankietowanych, tj. 47% wskazało na potrzebę objęcia Systemem Losowego Przydziału Spraw, jako zasady ustrojowej też referendarzy sądowych.

Przydzielanie spraw do rozpoznania w sposób autonomiczny, niezależny od decyzji człowieka, było społecznie oczekiwane i spełniło swoją funkcję nawet pomimo pewnych niedoskonałości rozwiązań. Przeprowadzone badania ankietowe potwierdzają pozytywną ocenę wprowadzenia do polskiego systemu prawa losowego przydziału spraw. Jego funkcjonowanie ukazało pewne niedoskonałości, które mogą być usunięte poprzez korektę rozwiązań informatycznych, nie naruszając ustrojowych założeń.

POSTULATY DE LEGE FERENDA

Oprócz technicznych udoskonalień SLPS jako narzędzia informatycznego, częstym zarzutem wobec losowego przydziału spraw są wyłączenia, do których zalicza się m.in. art. 47 § 4 k.p.c., zgodnie z którym prezes sądu może zarządzić rozpoznanie sprawy w składzie trzech sędziów zawodowych, jeżeli uzna to za wskazane ze względu na szczególną zawiłość lub precedensowy charakter sprawy. Ponadto, zgodnie z § 47 Regulaminu z 2019 r., jeżeli zachodzi potrzeba wyznaczenia do udziału w losowaniu sędziego orzekającego w innym wydziale, to prezes sądu określa wydział lub inną zasadę ustalenia sędziów biorących udział w losowaniu. Regulacja ta powinna zostać doprecyzowana poprzez określenie katalogu spraw, które nie mają podlegać losowemu przydziałowi, jak np. sprawy co do których nastąpiło wyłączenie sędziego z mocy ustawy (*iudex inhabilis*) na podstawie art. 48 k.p.c., zgodnie z którym sąd wyłącza sędziego na jego żądanie lub na wniosek strony, jeśli istnieje okoliczność tego rodzaju, że mogłaby wywołać uzasadnioną wątpliwość co do bezstronności sędziego w danej sprawie.

Abstract

Mirosława Pytlewska, *Random Allocation of Judges System as a Guarantee of Impartial Right to a Fair Trial in the Context of the European Union's Recommendations*

This article concerns the introduction into the Polish law of the Random Allocation of Judges System (Polish abbreviation: SLPS) as implementation of the European Union's recommendations. The implemented IT tool has strengthened the principle of impartiality and parties' guarantee that their case will be heard by an independent court, to which the case was allocated in a manner independent of the human factor. The author describes the mechanism of SLPS operation, indicating the individual legal solutions and their correlation with the system. In spite of the imperfect functionality, the application of the publicly expected SLPS should be seen as a positive development.

Keywords: *allocation of cases to judges, random allocation of cases, principle of impartiality, order of hearing cases, commission for matters of re-privatization of property in Warsaw, IT tool, electronic case management system*

Streszczenie

Mirosława Pytlewska, *System Losowego Przydziału Spraw jako gwarancja bezstronnego prawa do sądu w kontekście zaleceń Unii Europejskiej*

Artykuł dotyczy wprowadzenia do polskiego prawa Systemu Losowego Przydziału Spraw jako realizacji unijnych zaleceń. Wdrożone narzędzie informatyczne wzmocniło zasadę bezstronności oraz gwarancji stron do rozpoznania sprawy przez niezawisły sąd, któremu przydzielono sprawę w sposób niezależny od czynnika ludzkiego. Scharakteryzowany został mechanizm funkcjonowania SLPS, ze wskazaniem na poszczególne rozwiązania prawne i ich korelację do systemu. Mimo niedoskonałości funkcjonalnych stosowanie oczekiwanego społecznie SLPS należy ocenić pozytywnie.

Słowa kluczowe: *przydział spraw sędziom, losowy przydział spraw, zasada bezstronności, kolejność rozpoznawania spraw, komisja ds. reprivatyzacji nieruchomości warszawskich, narzędzie informatyczne, elektroniczny system zarządzania sprawami*

Literatura:

1. Ereciński T., Gudowski J. [red.] *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa. Komentarz*, J. Iwułski, Warszawa 2010;
2. Kołecki B., *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2016;
3. Kołecki B. [w:] Hayduk-Hawrylak I., Kołecki B., Wlekleńska A., *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2018;
4. Kotowski D.E., *Dyrektor sądu jako organ menadżerskiego systemu zarządzania w sądach powszechnych*, Warszawa 2018;
5. Maciejewski T., *Historia ustroju i prawa sądowego Polski*, Warszawa 2017;
6. Przymusiński B., *Ustrój sądów powszechnych. Przepisy z wprowadzeniem*, Warszawa 2017;
7. Romańska M. [red.] *Regulamin urzędowania sądów powszechnych*, Warszawa 2013;
8. Strus Z., Godlewska-Michalak B., Kremer J., *Prawo o ustroju sądów powszechnych. Komentarz*, Warszawa 2013;
9. Żulawik A., *Ustrój sądownictwa w Polsce*, Warszawa 2013.